

Адметнасцю і багаццем
індывідуальнага
слоўніка,
разнастайнасцю
мастацка-выяўленчых
сродкаў і сімтаксічных
канструкцый,
натуральнасцю
гутаркова-
інтанацыйнага маўлення
вылучаецца творчасць
выдатнай беларускай
паэтки
Яўгеніі Янінчыц.

Маяўружковая музыка беларускага слобода

Т ак у адным з ранніх вершаў яна хара-ша заявіла пра сваю зачараванасць му-зыкай роднага слова, бо з маленства ўдыхнула яго характа, рана адчула ў ім са-праўдную эстэтычную каштоўнасць і тым са-мым годна акрэсліла сваю нацыянальную прыналежнасць.

*Ціро тівало жаўрукобуло музыку
У скопаных трывох мурождных.
Мова! Як сонца мае*

беларускае,

Ты сбеціцца словам кожным.

Цябе і заворылі, і заковалі.

І ўсё ж нашы проркі праз гора

Далесі да нас цябе,

родную, цёплую,

Жывую і непаўторную.

(“Мова”).

Служэнне роднаму слову было сэнсам усяго жыцця Яўгеніі Янінчыц. Услужваючыся ў “жаўрковую музыку” матчынай мо-вы, яна нястомна чэрпала з глыбінных крыніц народна-паэтычнай мудрасці, якая стала асновай, своеасаблівым падмуркам яе мастацкай забудовы.

Талент пісьменніцы (друкавала і пра-значныя творы на матэрыяле вясковага жыц-ця) глыбокімі каранямі ўрастае ў палескі грунт. Тут вытокі яе творчасці. Аднак эстэ-тычнае мысленне не абмяжоўваецца толькі рамкамі пэўнага рэгіёна. У створанай мастац-кай малдзі свету ласціваюцца менталітэт бе-ларускага народа, лепшыя нацыянальныя літаратурныя традыцыі, багацце беларускага фальклору, велічце міфаў, легенд, паданняў. Праз сваё, нацыянальнае, паэтка зноў зноў дасягнуць агульнасусветнае вышыні.

Аснову індывідуальнага слоўніка Я. Яні-нчыц складае, безумоўна, нарматыўная літа-ратурная лексіка, у якую, аднак, пастаянна і, здавалася б, непрыкметна, але даволі агуч-вальна ўліяецца багацце жывой, дасціпнай народна-гутарковай стыхі: “Уліваецца, нібы ручай у мову // Палескі вятрычок гавароў” (“Хвалю па нівах, па лугах азёрных...”). У гэ-тым адзінстве бачыцца якраз той свое-асаблівы падмурак, на якім узведзена мастац-кая малдзь свету Я. Янінчыц.

Моўна-гутарковы пласт асабліва выразна акрэсліваецца ў паэме “Ягалны Хутар”, напісанай у форме лістоў з дому (ад маці, стрыечнага брата Уладзіка, дзядзькі Арцёма), перасыпаных трасянкай і прастамоўем, вы-маўленых лексемай, русізмаў, народнага досціпу, гумару: *аставіў, прывесіў, канешне, дурное дзела, рабі што хоч, цяперакка, чакаема і інш.*

Важкі моўны пласт складаюць уласныя назоўнікі: геаграфічныя назвы рэк, азераў, паселішчаў, імёны і прозвішчы людзей. На-завём толькі вынесеныя ў назвы вершаў: “Ясельда”, “У Белавежы”, “Па дарозе ў Дас-тоева”, “Прагулка на Мэлісон”, “Эн Сэкс-тан”, “Мэрлін Манро”, “У вянок Лісі Ук-раінк”. З асаблівай пашанай прамаўляюцца

імёны дарагіх і блізкіх людзей, землякоў, што прыйшлі ў паэтычны летапіс Я. Янінчыц з вя-сковых вуліц і хат палескай глыбінкі і засвед-чылі гераічную старонку гісторыі беларускага народа (“Мама Марыя”, “Дед, Сымон”, “Цётка Маррона”, “Нянечка Міла”, “Дурная Ганна”, “Сава і Марыя”, “Павел і Нікал”). У гэтых вершах адкрываецца цэлая галерэя са-цыяльна-псіхалагічных партрэтаў, чый лёс няўмольна і жорстка скалечыла вайна.

Інавалды, ulовы, салдаткі, “нявесты пасівелья”, што праз усё жыццё чакаюць з вайны сваіх суджаных, — складнікі тых лексічных пластоў, на якіх грунтуецца гіста-рычны летапіс жыцця беларускага народа ў гады вайны і пасляваеннага эпоху: “Вашимі бяссоннымі вачамі // На мяне глядзіцца Бе-ларусь” (“Сава і Марыя”).

Трагічная памяць мінулага вайны — най-вышэйшы крытэрыі вымярэння не толькі шматлікіх маральна-этычных узаемадчы-ненняў у людскім гурце (спягада, лабрат, па-вага), але і трываласці інтымных пачуццяў, перададзеных з дапамогай параўнанняў: “Я чакаю цябе, як дагэтуль — // Самых мужных і верных з вайны” (“Міг, што стаўся ўжо ўча-рашнім...”), “Як завіруха белая, // Як белая сцяна, // Нявеста пасівелья // Прывоўкла ля акна” (“Над перакатнай рэчкаю”).

Паэтычны слоўнік Я. Янінчыц здзіўляе багаццем і дакладнасцю разнастайных мас-тацкіх тропай-эпітэтаў, параўнанняў, мета-фар, якія непрыкметна, ненавязліва “прарас-таюць” у прэзямельна-романтычнай хваласці паэтычнага бачання навакольнага свету: “І незваротным промнем злічаны // На пал-нах скамянелыя пярсцік” (“Багада вер-ная”), “З дапамогай метафары створана ўла-дзя ўмоўна-асацыятыўная формула гаротнай долі ulоду, салдатка, тых беларускіх жанчын, чыё сямейнае ішчасце перакрэсліла вайна.

У разнастайнасці стылістычных прыёмаў засведчана памкненне да універсальнасці мас-тацкага мыслення, умненне лакальнымі шпрыхамі і дэталі ўзвышанае каларыт поэтыку пэўнай эпохі. Характэрныя ў гэтых адносінах зінтэны (“Рунітыя сьвінкі”, “Трывушыцы салдаткі” ў вершах “Пасля вайны”, “Сал-даткі”), метафары (“Жыццём масцілі горас-ныя кладкі”, “Тры сокалы, тры песні, тры ду-бочкі // Пайшлі па жорсткім прысаку вайны” ў вершах “Салдаткі”, “Марыся”), метаімія (“Скілае французчы пыльная Еўропа. // Суесл бязлогі едзе на кан” ў вершы “Пасля вай-ны”).

Паэтка не імкнулася здзіўіць чытача ней-кай назвыклай вычварнай вобразнасцю і фарматворчасцю. Радкі яе вершаў — да-верліва простыя, шчырыя і празрыстыя — вылучаюцца, як правіла, гутаркова стая-дальнымі інтанацыямі. У іх, аднак, як у бяз-дольным калодзежы, — дна не дастаць, за пра-стай адчуваецца сапраўднае майстэрства, глыбіня натуральна балючага перажывання. Лексема, на якіх грунтуецца шматаспект-ная мастацкая забудова Я. Янінчыц (Палессе, башкоўскі край, родная зямля, вёска, любоў і тней, радасць і боль, сум і святло, душа), ува-

ходзяць у яе лірычную споведзь на самым па-чатку творчасці: “Люблю цябе, адзіную, да ско-ну, // Вяснова, вясковая зямля” (“Люблю ця-бе, адзіную...”). Пачынаючы з першай кнігі “Снежныя грамініцы”, зямля набывае ўстойлівы рысы хранатопла. Зямля — той пра-датын грунт, на якім пры гэўных умовах пра-растаюць сапраўдныя любоў і чалавечнасць, душа напаяецца прагай жыцця: “І душа, як чужынае карэнне, // Зноў адчула родную зям-лю” (“Не шукаю гаманлівай славы...”).

У адзіным звязку з *Радзімай*, *Бать-каўчынай* бачыцца ўласны творчы шлях, робіцца спроба зазірнуць у будучыню, рас-пазнаць — “што там за туманам”.

Метафарычнасць Я. Янінчыц мае град-метна-бачіную аснову, вылучаецца багац-цем умоўна-асацыятыўных сувязяў. Многія лексемы, “словы-згусткі” (Р. Бярозкін), на якіх канцэнтруюцца ўрага аўтара і якія выкон-ваюць асноўна ідэйна-эстэтычныя функ-цыі, паўтараюцца ў рознай інтэрпрэтацыі, набываючы ўстойлівасць хранатоплаў: *шляхі-дарогі, бяроза, рака, балота, вёска, шлышы-на, каліна, вярба, палы, чартапалах і інш.* Гэта не толькі этнаграфічныя прыкметы і вы-явы Беларускага пейзажа, але і сімвалічныя знакі духоўнай сувязі чалавека з космасам. Яны ствараюць адпаведную аэру ў мастацкім

розумі над часам і прасторай, узаемадчы-неннім асобы і соцыуму, гісторыі і сучас-насці: “На дне пасляваеннага акола // Шыл-шына адзінокая цвіце” (“Спыно свой крок адчайны і гаропкі...”). У гэтым жа вершы шлышына набывае і быццёны сэнс, ста-новіцца мастацкім эквівалентам складаных стасункаў асабістага жыцця або каханья лірычнай гераіні: “Жыццё мае, як дзікая шлышына, // Хоць колецца, а ўсё-такі — цвіце”.

Каліна ў паэтыцы Я. Янінчыц набывае ўасабленне горкай жаночай долі, адзіноты, няспраўджанага каханья. Вобраз яе падаецца ў розных іпастасях: “Калінаю гарушчай пры да-розе // Я многім абавязаны і — не!..”, “Ой жа змой закіпае каліна, // Гронка яе — як нацяя жыцця” (“Каліна змы”). Калінавы агонь, *святло каліны* — у самых розных вобразных інтэрпрэтацыях бачацца непаўторныя нонсы дзіўнага стану лірычнай гераіні.

Хітры ядловец, палы, чартапалах — вы-явы няпростыя і не заўсёды стрыяльных жыццёвых сітуацый: “Панікну Пальном // І выстаю — Бярозай” (“Мой горкі пры-памін...”).

Шлях-дарогі не толькі выводзяць чалаве-ка ў шырокі, неабсяжны свет, звязваюць з родным домам і касмічным бязмежжам, але і выконваюць псіхалагічныя функцыі: разам з дапаваўным да іх прыметнікамі-эпітэтамі адкрываюць шырокае магчымасці для ўзнаўлення лірычнай гераіні: “Убачу маму на дарозе // У шуме жыгняга святла”, “Яшчэ на плечы не увесь цяжар // Апаў з дарог пязначных і вялікіх” (...І самы позні час”), “І зма завяно марознай // Замятае самы дольны шлях” (“Згядка зна-емага рытму”).

Бяроза, рака, балота, вёска — таксама найперш уасабленне шматранных працяў паяз чалавека з навакольным асяродкам, своеасаблівае сведчанне яго духоўнасці: “Да цябе не з цім жалем, вёска, // Еду не талды, калі баліць, // Да цябе — той вечнае бяро-зай // Што нішто не змес-перасадзіць” (“Ясельда”), “Жыву сярод глухих балот. // Пад сонцам найвышэйшай пробы” (аднай-менны верш), “Горда, нуртуе кожнай жыл-кай // Пад ільдом вячэстая рака” (“Святло”).

Зменлівасць пачуццяў і настрою лірычнай гераіні — радасць, здзіўленне, захапленне, смутак, боль, святло і цени (усяго хапала ў жыцці) — адліваецца, як правіла, у лагічна вывераныя *сімтаксічныя канструкцыі з пра-мым парадам членаў* сказа: “Хвіліны проі-дуць дарагія, // Як пышнае цвіценне траў” (аднайменны верш).

Спецыфічная ментальнасць, высокая эс-тэтычная культура, дасканалас майстэрства, багацце моўных запасаў, маштабнасць во-бразна-асацыятыўных рэалій, метафарычная насычанасць, разнастайнасць лексіка-эма-цыйнага маўлення даюць падставу гаварыць пра лірыку Я. Янінчыц не толькі ў шырокім агульнаеўрапейскім кантэксце.

Любоў ГАРЭЛІК